

УДК 323.21

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.57.19>

СУЧАСНА АНТИКРИЗОВА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ

Сергій Ставченко

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
кафедра політології, соціології та публічного управління
просп. Науки, 72, 49010, м. Дніпро, Україна*

Розглядається залучення ефективних антикризових заходів в політико-комунікаційній та політико-організаційній сферах молодіжної політики. Вивчено потреби модернізації антикризових політичних інституцій в напрямках зростання експертно-аналітичної спроможності прогнозування результату політики та оперативного політичного управління в умовах російської агресії. Встановлено можливості адаптації до кризових умов різних соціальних груп, які заслуговують на всебічну підтримку держави. Виявлено, що з'ясування інтенсифікації взаємодії між державою та громадянським суспільством як партнерами європейської трансформації та демократизації сучасної молодіжної політики. З'ясовано, що вихідним пунктом формування антикризової політики слід вважати розбудову загальнодержавної системи антикризового управління. У статті застосовується апробована дослідна методика сучасної політології. Зокрема, ретроспективний аналіз описує нормативні основи молодіжної політики в умовах кризових явищ. Інституційний аналіз встановлює значення та вплив ключових організаційних вимірів регулювання антикризової молодіжної політики.

З'ясовано унікальність управлінського середовища та викликів в суспільствах з перехідною політичною системою. Увага приділяється специфіці впливу соціально-політичної кризи на почуття молоді щодо приналежності до соціуму та на довіру до політичних інституцій. Встановлено, що студентські рухи та молодіжні активісти відіграють центральну роль у вимаганні змін через протести, кампанії в ЗМІ чи громадські ініціативи. Виявлено, що державні кошти чи податкові пільги дозволяють молодим громадянам відкривати свій бізнес, зокрема в технологічному чи творчому секторах. Розкрито значення мереж соціального захисту, існування яких також є ознакою інституалізації державної молодіжної політики. З'ясовано, що деякі країни з перехідною владно-державною структурою запровадили інноваційну політику для врегулювання криз, що зачіпають молодь. На прикладі конкретних галузевих (зокрема, освітніх) антикризових практик доведено, що антикризова комунікаційна стратегія повинна вирішити низку завдань інклюзії та агрегування політичних інтересів молоді.

Ключові слова: антикризова стратегія, молодіжна політика, політичні рішення, інституційне середовище, політико-інституційна взаємодія.

Постановка проблеми. Антикризова політика включає значну кількість підрозділів та напрямків, які визначають перелік функцій політичної системи. Це вимагає залучення ефективних антикризових заходів в політико-комунікаційній та політико-організаційній сферах. Ефективність визначається результатами застосування політичних технологій. Сучасна Україна потребує модернізації антикризових політичних інституцій в напрямках зростання експертно-аналітичної спроможності прогнозування результату політики та оперативного політичного управління.

В умовах російського вторгнення соціальне підґрунтя політичної стабільності викликає особливу увагу. Тому можливості адаптації до кризових умов різних соціальних груп заслуговують на всебічну підтримку держави. Молодь виступає ресурсом подальшого повоєнного розвитку сучасної України.

Відповідно доречним є розгляд інституційного підґрунтя ефективної антикризової молодіжної політики. Необхідно з'ясувати потребу реалізації публічних політичних заходів їх планування та контролю результатів. Набуває актуальності питання спроможності інститутів публічної влади в розробці ефективної молодіжної антикризової політики. Також на часі з'ясування інтенсифікації взаємодії між державою та громадянським суспільством як партнерами європейської трансформації та демократизації сучасної молодіжної політики.

Аналіз публікацій. Державна молодіжна політика в рамках кризи знайшла відображення в багатьох наукових розвідках та звітних матеріалах. До прикладу, у звіті щодо участь дітей і молоді в кризах Скандинавського регіону наголошується на необхідності залучення молоді до врегулювання кризових ситуацій через значущу участь [7]. В експертній розробці «Політика реагування на кризу» описано, яким чином організації можуть вирішувати кризи, забезпечуючи підзвітність і структуровані відповіді для мінімізації впливу на постраждалі групи, включаючи молодь [8]. У статті дослідників С. Мвангі та Г. Мвабу обговорюється, як цілеспрямована, залежна від контексту політика може пом'якшити непропорційні наслідки криз для вразливих груп населення, таких як молодь [9]. У статті С. Пікард розглядається, як молодь бере спільну участь у вирішенні екологічних криз, демонструючи свободу волі та стійкість через масові дії [10]. Ресурс Ради Європи «Молодь і демократія під час кліматичних криз» досліджує, як демократичні рамки можуть розширити можливості молодих людей у контексті кризи, з наголосом на екологічній активності та діалозі між поколіннями [12]. Водночас вимагає уваги український інституційний контекст антикризової політики.

Метою статті є встановлення інституційного підґрунтя антикризової молодіжної політики. Завданням статті є виявлення засобів модернізації антикризової молодіжної політики на рівні політико-інституційних взаємодій.

Основний зміст. Молодь завжди була в центрі проблем держав з перехідною політичною системою, особливо під час економічної, соціальної чи політичної кризи. У сучасний період держави, які стикаються з потрясіннями, прагнуть розробити конкретну політику підтримки цієї верстви населення, яка є водночас як рушієм змін, так і потенційним джерелом нестабільності. Вихідним пунктом формування антикризової політики слід вважати розбудову загальнодержавної системи антикризового управління. Український економіст Н. Плешакова доречно виокремлює наступні фактори, що вплинули на специфіку антикризового державного регулювання реального сектора в різних країнах: причини економічної кризи в реальному секторі економіки, розмір реального сектора економіки, розвиток інститутів державної влади, ступінь впливу кризи на реальний сектор економіки, темпи економічного зростання передкризового розвитку, наявність ресурсів в економіці для реалізації антикризової політики [5].

Молодь займає унікальне становище в суспільствах з перехідною політичною системою. Вона найбільше страждає від економічних криз через свою вразливість на ринку праці. Рівень безробіття серед молоді значно перевищує рівень безробіття в інших вікових групах, що обмежує її здатність брати участь в економічному житті. Крім того, соціально-політичні кризи впливають на почуття приналежності до соціуму та на довіру до політичних інституцій. Згідно з нормативно-інструкційними матеріалами процесів децентралізації в Україні, пропонується структурно-функціональна модель реалізації молодіжної політики на рівні ОТГ, яка враховує міжсекторальну взаємодію та координацію зусиль усіх заінтересованих сторін, з огляду на стратегічні напрями державної молодіжної політики, так і особливості ОТГ, що визначаються конкретними потребами молоді, залежно від основного типу громади (сільська, селищна або міська ОТГ) [4].

Означене дало змогу запропонувати модель, яка зосереджує увагу на тому, що молодіжна політика все одно інтегрує в собі усі інші сфери відповідальності по роботі з молоддю: освіта, працевлаштування та ринок праці, культурний розвиток, соціальний захист тощо та передбачає використання існуючої структури і формування нової, якщо її немає, з урахуванням функцій різних відповідальних суб'єктів на місцевому рівні [4].

Однак, молодь також є й ключовим гравцем у демократичних транзитах. Студентські рухи та молодіжні активісти відіграють центральну роль у вимаганні змін через протести, кампанії в ЗМІ чи громадські ініціативи. У перехідний період держави інвестують ресурси в освіту, щоб підготувати молодь до невизначеного майбутнього. Реформи систем освіти мають на меті зробити викладання більш адаптованим до потреб ринку праці. Наприклад, у країнах Східної Європи після розпаду радянського блоку були запроваджені антикризові програми професійної підготовки, аби узгодити навички молодих людей з новими економічними вимогами, в тому числі й на локальному рівні. Згідно з настановами модернізації молодіжної політики на рівні громади, важливо передбачити необхідну інфраструктуру молодіжної політики, у тому числі здійснення її організаційного та фінансового забезпечення. Також належить надавати увагу забезпеченню діяльності молодіжних центрів і молодіжних працівників; сприяти формуванню та розвитку інститутів громадянського суспільства; налагодити міжгалузеву та міжсекторальну взаємодію у молодіжній роботі; оцінити ефективність молодіжної роботи на рівні громади (відповідно до розроблених показників) і звітування перед громадою про стан роботи з молоддю; забезпечити умов молодіжної участі та молодіжного громадського контролю [4].

З метою стимулювання економіки та створення можливостей для молоді, сучасні держави впроваджують ініціативи щодо сприяння підприємству. Державні кошти чи податкові пільги дозволяють молодим людям відкривати свій бізнес, зокрема в технологічному чи творчому секторах. У рамках досліджень хронології української молодіжної політики встановлено, що з 2016 року розпочався активний процес розбудови молодіжної інфраструктури – молодіжних центрів та просторів. Щоб упорядкувати цей процес, у 2017 році на урядовому рівні затверджене типові положення про молодіжний центр та експертну раду при молодіжному центрі [6].

Ключовими процесами, що впливають на визначення мети стратегії молодіжної політики є соціальна інтеграція та політична участь. Перехідні держави прагнуть інтегрувати молодих людей у процеси прийняття рішень, щоб зміцнити їх довіру до інституцій. Це включає створення молодіжних дорадчих рад або реалізацію програм громадянської освіти (див.: [11]). Мережі соціального захисту також є ознакою інституалізації державної молодіжної політики. В умовах кризи системи соціального захисту, зокрема такі, як допомога по безробіттю, субсидії на навчання або доступ до доступного житла, є важливими для запобігання маргіналізації молодих людей. Вказане вимагає інституалізованої та регулярної молодіжної активності. Згідно з хронологічним оглядом, у 2018 році в Україні сформували типові положення про молодіжні консультативно-дорадчі органи місцевого та регіонального рівнів – молодіжні ради. Також Міністерство молоді та спорту запровадило конкурс з визначення проєктів національно-патріотичного виховання, розроблених інститутами громадянського суспільства з наданням бюджетної фінансової допомоги [6].

Конкретні приклади успішної антикризової молодіжної політики свідчать про необхідність адаптації до викликів соціально-економічного (ресурсного) середовища. Деякі країни з перехідною владно-державною структурою запровадили інноваційну політику для врегулювання криз, що зачіпають молодь. У сучасній Південній Африці після апартеїду програма «Молодіжної служби зайнятості» була розроблена для боротьби з безробіттям

серед молоді у співпраці з приватним сектором. У Центральній Європі такі ініціативи, як програма Erasmus, сприяли мобільності та інтеграції молодих людей на мінливому ринку праці. Україна прагне активно абсорбувати зарубіжний досвід. В рамках хронологічного огляду, період новітньої історії молодіжної політики став часом безперервних викликів та стрімкої динаміки зростання кількості молодіжних центрів, організацій, консультативно-дорадчих органів та молодіжних працівників і працівниць. Цей період охоплює пандемію коронавірусу COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року [6].

Проблемне поле державної антикризової молодіжної політики в Україні зазвичай включає соціально-економічну нерівність, брак фінансування та тривалі політичні кризи. Вони перешкоджають реалізації ефективних реформ демократизації. Крім того, стрімкий розвиток цифрових технологій вимагає постійної адаптації державних стратегій. На прикладі конкретних галузевих (зокрема, освітніх) антикризових практик видно, що комунікаційна стратегія повинна вирішити низку завдань. Зокрема, необхідно підготувати (викликати прихильність) цільової аудиторії до позитивного сприйняття інформації від МОН. Також змінити імідж МОН, слід донести суть і необхідність реформи освіти, показати роль МОН у реформуванні освіти і науки, зробити інфопотік від МОН регулярним і достатнім для підтримання постійного інтересу [2].

Аби подолати системні та ситуативні виклики, перехідні держави повинні віддавати перевагу комплексному підходу, який поєднує інвестиції в освіту, економічні можливості та психологічну та соціальну підтримку. Розширення співпраці між урядами, неурядовими організаціями та приватним сектором також має вирішальне значення для максимізації впливу ініціатив. Дослідниця О. Адамська вірно наголошує, що антикризове управління в контексті визначення заходів реагування на регіональні виклики передбачає використання принципів, методів, інструментів та інших засобів системи антикризового управління для врегулювання регіональних викликів із метою мінімізації їх впливу на соціально-економічний розвиток регіону та попередження настання кризи [1].

Антикризова молодіжна політика держав з перехідною політичною системою відображає їхнє прагнення стабілізувати суспільство на макро- й мікрорівні, використовуючи трансформаційний потенціал молодих людей. Хоча результати різняться, очевидно, що підтримка цієї верстви населення є обов'язковою умовою для забезпечення успішного та сталого переходу. У майбутньому державам потрібно буде продовжувати адаптуватися до прагнень і викликів молоді, які постійно змінюються. О. Адамською зроблено справедливий висновок, згідно з яким, враховуючи циклічний тип розвитку соціально економічних систем, небезпека кризи існує завжди. Тому використання антикризового управління має здійснюватися не лише тоді, коли система звичайного менеджменту не здатна ефективно реагувати на виклики, але й застосовуватися постійно: як у фазі зростання, так у фазі зрілості. Виявлено складність проблеми антикризового управління, яка полягає у важливості усвідомлення потенційних масштабів збитків від кризи на ранніх стадіях виникнення несприятливих тенденцій та пошуку адекватних методів їх врегулювання [1].

Інтегрована державна антикризова політика, спрямована на молодь, різниться залежно від контексту, але простежуються й певні спільні тенденції. Особливо нагальним це є для післявоєнного періоду в Україні. Зокрема, згідно з О. Ляшевською, під час війни вирішальну роль антикризовому управлінню відіграє стратегія. Саме антикризова стратегія є інструментом, за допомогою якого організація здатна вийти з кризи з оптимальними показниками. На відміну від антикризового прогнозування, антикризова стратегія ґрунтується на даних, що існують у межах реального часу. За перших ознак кризи розробляється

антикризова стратегія, спрямована на пошук шляхів виходу з ситуації з найменшими втратами [3]. Отже, дослідження й впровадження антикризових стратегій, які використовують країни з перехідною політичною сферою, для задоволення потреб молодих громадян у контексті кризи, вимагає системних зусиль, апробації та ретельного аналізу наслідків.

Висновки. Таким чином, інституційні кластери, які забезпечують ефективну молодіжну політику в умовах кризи мають децентралізований характер. На відміну від бюрократичної моделі молодіжної політики, сучасна адаптивна молодіжна політика формує мережні інституційні структури, спрямовані на розв'язання конкретних завдань, які виникають в умовах тиску кризових обставин. Координація діяльності інституційних кластерів молодіжної політики, як і раніше, має покладатися на уповноважені та профільні державні управлінські інституції. Разом з тим, різноманіття антикризових завдань вимагає оперативного залучення громадських організацій, волонтерських структур релігійних етнічних та соціодемографічних об'єднань, які можуть здійснювати оперативний вплив на стан молоді та її розвитку.

В умовах повоєнного відновлення в Україні першочерговим завданням буде зміна кризової демографічної ситуації. Відповідна інституційні гравці на полі прийняття рішень в рамках молодіжної політики будуть діяти в рамках короткого часу та обмеженості ресурсів. Також належить вирішувати завдання інституційного консенсусу та узгодження інтересів.

Крім того, на перший план виходить питання оптимальності політичних рішень. Молодіжна політика в Україні має пройти стадії інституалізації в контексті інклюзивності, охоплення якомога більш широких верств молоді, (зокрема представників ветеранського руху, а також молоді, яка тимчасово опинилася за межами держави). Це вимагає розробки антикризової превентивної політики з боку держави та громадянського суспільства.

Подальше дослідження в рамках теми даної статті буде стосуватися спроможності політичної еліти до ухвалення адекватних рішень в кризових умовах

Список використаної літератури

1. Адамська О. Антикризове управління в контексті реагування на регіональні виклики: теоретико-методологічний аспект. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/download/211/208>
2. Комунікаційна стратегія МОН 2017–2020. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/newsPDF>
3. Ляшевська О. І. Впровадження системного державного антикризового управління та розробка управлінських рішень по вдосконаленню механізмів публічного антикризового управління в Україні. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://periodicals.karazin.ua/db/article/download/22952/20996/&ved=2ahUKEwilJaw4PyJAxXTfh0HHfVNB1IQFnoECDAQAQ&usq=AOvVaw0-iJYrUztYSGIynw5C2Q4E>
4. Молодіжна політика в умовах децентралізації. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/napryami-molodizhnoyi-politiki/molodizhna-politika-v-umovah-decentralizaciyi>
5. Плешакова Н. А. Світовий досвід антикризового регулювання в зарубіжних країнах. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4332>
6. Хронологія. Молодіжна політика в незалежній Україні. URL: <https://auyc.org.ua/blog/strong-khronolohiia-molodizhna-polityka-v-nezalezhnii-ukraini-strong/>
7. Child and youth participation during crisis. Recommendations for decision makers in the Nordic region. URL: <https://www.norden.org/en/publication/child-and-youth-participation-during-crisis>
8. Crisis Response Policy URL: <https://www.communitydirectors.com.au/policies/crisis-response-policy>

9. Mwangi S. K., Mwabu G. Policy advice during a crisis. *Journal of Third World Studies*. Vol. 24, No. 2. Historical and contemporary political, economic, and social developments in the third world (FALL, 2007). 11–25.
10. Pickard S. Young environmental activists and Do-It-Ourselves (DIO) politics: collective engagement, generational agency, efficacy, belonging and hope. *Journal of Youth Studies*. 2022. 25/6. pp. 730–750.
11. Young people and policy makers discuss democracy and the climate crisis in Strasbourg. URL: <https://www.coe.int/en/web/youth/-/young-people-and-policy-makers-discuss-democracy-and-the-climate-crisis-in-strasbourg>
12. Youth and democracy in the climate crisis. Edited by Jamie Gorman, Tomi Kiilakoski, Lana Pasic and Esther Vallado ISBN 978-92-871-9239-4 (PDF) Council of Europe and European Commission, September 2024, Printed at the Council of Europe. URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/youth-and-democracy-in-the-climate-crisis>

CONTEMPORARY ANTI-CRISIS YOUTH POLICY: INSTITUTIONAL BASIS AND SPECIFIC DEVELOPMENT

Serhii Stavchenko

*Oles Honchar Dnipro National University,
Department of Political Science, Sociology and Public Administration
Nauky Ave, 72, 49010, Dnipro, Ukraine*

The involvement of effective anti-crisis measures in the political-communication and political-organizational spheres of youth policy is considered. The need for the modernization of anti-crisis political institutions in the direction of increasing the expert-analytical ability to predict the outcome of the policy and operational political management in the conditions of Russian aggression has been studied. The possibilities of adaptation to the crisis conditions of various social groups, which deserve the comprehensive support of the state, have been established. It was revealed that the clarification of the intensification of interaction between the state and civil society as partners in the European transformation and democratization of modern youth policy. It was found that the starting point for the formation of anti-crisis policy should be considered the development of the national system of anti-crisis management. The article uses a proven research method of modern political science. In particular, the retrospective analysis describes the normative foundations of youth policy in the context of crisis phenomena. Institutional analysis establishes the importance and influence of key organizational dimensions of anti-crisis youth policy regulation.

The uniqueness of the management environment and challenges in societies with a transitional political system is clarified. Attention is paid to the specifics of the impact of the socio-political crisis on young people's sense of belonging to society and trust in political institutions. Student movements and youth activists have been found to play a central role in demanding change through protests, media campaigns or public initiatives. It was found that state funds or tax incentives allow young citizens to open their own businesses, in particular in the technological or creative sectors. The importance of social protection networks, the existence of which is also a sign of the institutionalization of state youth policy, is revealed. It has been found that some countries with a transitional government structure have introduced innovative policies to resolve crises affecting young people. Using the example of specific sectoral (in particular, educational) anti-crisis practices, it is proven that an anti-crisis communication strategy should solve a number of tasks of inclusion and aggregation of political interests of young people.

Key words: crisis strategy, youth policy, political decisions, institutional environment, political-institutional interaction.